# بررسی و شناسایی نشانگرهای حرفه‌ای و اخلاقی در آموزش و تدریس از نقطه نظر دانشجویان کارشناسی ارشد: یک مطالعه کیفی

علیرضا مطلبی‌فرد *[۱]، دکترعبدالرحیم نوه ابراهیم[۲]، فرشاد محسن‌زاده[۳]

۱.گروه آینده پژوهشی، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

۲.گروه مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تربیت معلم تهران

۳.گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تربیت معلم تهران

## چکیده

**زمینه:** وجود اخلاق در آموزش عالی باعث رشد تعالی و بالندگی آموزش عالی کشور می‌شود براین‌اساس پژوهش پیشرو به بررسی ویژگیهای تدریس اخلاقی و حرفه‌ای از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی می‌پردازد.

**روش کار:** این پژوهش با استفاده از رویکردهای کیفی صورت گرفته است. برای به‌دست آوردن داده‌ها از مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شده است. جامعه پژوهشی عبارت است از دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم تهران که از بین آنها ۳۲ نفر از طریق روش نمونه‌گیری هدفمند و روش گلوله برفی انتخاب شده‌اند. برای تحلیل اطلاعات به‌دست آمده از مصاحبه‌ها از روش تحلیل محتوای مصاحبه‌ها، کدگذاری باز و کدگذاری انتخابی استفاده شده است.

**یافته‌ها:** نتایج به‌دست آمده نشان داد که تدریس اخلاقی از دیدگاه دانشجویان دارای هشت مؤلفه اساسی می‌باشد که عبارت‌انداز: کارآمدی در آموزش، کارآمدی در ارائه محتوا، تعامل حرفه‌ای، توجه به رشد همه جانبه دانشجویان، احترام به همکاران، فضای بحثی مناسب در کلاس، احترام به کلاس و در نهایت ارزشیابی مناسب است.

**نتیجه‌گیری:** نتایج به‌دست آمده در این پژوهش تا حدود زیادی با نتایج تحقیق مورای و همکاران وی در هفت مؤلفه هماهنگ است درحالی‌که در نتایج تحقیق ما مؤلفه احترام به مؤسسه و مؤلفه رازداری مشاهده نشد و مؤلفه‌ای به نام احترام به کلاس به نتایج کار به‌دست آمده توسط مورای اضافه گردید.

**کلید واژه‌ها:** *اخلاق حرفه‌ای، اخلاق تدریس، پژوهش کیفی، دانشجویان کارشناسی ارشد*

## سرآغاز

اخلاق به معنای خلق‌وخو یعنی رفتار عادی شده می‌باشد که از حسن، قبح، خوبی و بدی رفتار بحث می‌کند اخلاق حرفه‌ای هم دربرگیرنده مسؤولیتهای اخلاقی و حرفه‌ای فرد از حیث شغل می‌باشد(۱). آموزش عالی شرایط مناسبی برای بروز مشکلات اخلاقی دارد و اخلاق در همه زمینه‌ها و فعالیتهای آموزش عالی کاربرد دارد(۲). از وظایف قانونی و مسؤولیتهای حرفه‌ای مؤسسات فراتر می‌رود و به مسائل چالش برانگیز توجه می‌کند(۳). در سالهای اخیر رویه‌های پذیرش دانشجو و

* نویسنده مسؤول: نشانی الکترونیکی: a.r.motallebifard@ gmail.com



[ Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.4.2.1 ]

موضوعات اخلاقی پیش آمده مانند دزدی ادبی، بی‌حرمتی، عدم توجه به دانشجویان و مادی شدن بیش از اندازه آموزش عالی، باعث شده قوانین تدوین شده نتواند پاسخگوی مشکلات باشد در این حالت راهنمای اخلاقی در دانشگاه راه‌گشای عمل در برابر این تنشها قرار می‌گیرد(۲).

اخلاق در تدریس شامل در نظر گرفتن موضوعات مربوط به تنبیه و مدیریت رفتار، فرایندهای مربوط به نظم، آزادی اخلاقی، حقوقی و مسؤولیتها، استقلال فکری و قابلیت اعتماد می‌باشد(۱). اخلاق و تدریس به طور ذاتی همسو و درهم تنیده است و محققان و فیلسوفان مختلفی به بررسی ماهیت اخلاق در تدریس و تدریس اخلاقی پرداختند(۴). برای به‌کارگیری اصول اخلاقی توسط مدرسان و استادان، لازم است این اصول در آموزش مدرسان، استادان و توسعه علمی آنها مد نظر قرار بگیرد(۵). بنابراین توجه به رشد و توسعه همه جانبه و به‌ویژه اخلاقی استاد می‌تواند منجر به بهبود عملکرد کلاسی دانشجویان شود. اخلاق حرفه‌ای استادان شامل در نظر گرفتن موضوعات مربوط به تنبیه و مدیریت رفتار، فرایندهای مربوط به نظم، آزادی اخلاقی، حقوقی و مسؤولیتها، استقلال فکری و قابلیت اعتماد می‌باشد(۹-۶). براین اساس هدف از به‌کارگیری اخلاق حرفه‌ای در تدریس ترسیم اصول اخلاقی پایه‌ای است که مسؤولیتهای حرفه‌ای استادان دانشگاه را مشخص می‌سازد(۳).

موضوع اخلاق در آموزش و تدریس در بسیاری موارد مورد غفلت قرار گرفته است و پژوهشهای گسترده‌ای در این حوزه صورت نگرفته است. از معدود تحقیقات انجام شده در این حوزه می‌توان به بررسی وضعیت رعایت اخلاق آموزشی توسط اعضای هیأت علمی (۱) جایگاه اخلاق حرفه‌ای در تدریس (۱۰) و ضرورت توجه به مسائل اخلاقی (۱۳-۱۱) و بررسی مؤلفه‌های اخلاقی تدریس(۱۴) اشاره کرد. به‌طورکلی اخلاق در تدریس شاخه‌ای از اخلاق در آموزش عالی است که مشخص کننده مسؤولیتهای حرفه‌ای یک استاد در تدریس و آموزش است، و یکی از ابعاد تأثیرگذار در نهادینه کردن رویکردهای اخلاقی در رفتار حرفه‌ای دانشجویان و خود استادان است. این پژوهش با هدف بررسی مؤلفه‌های اخلاقی در تدریس صورت گرفته است اما از آنجایی که در پژوهش کیفی مشخص کردن دقیق سؤالات پژوهش امکان‌پذیر نیست بنابراین تنها یک سؤال کلی مطرح بود و تلاش شد که ویژگیها و مؤلفه‌های اخلاقی آموزشی و تدریس شناسایی گردد.

## روش بررسی

با توجه به توانایی و تأثیر مثبت روشهای کیفی در شناسایی مؤلفه‌های مربوط به تحقیق، این پژوهش با الهام از رویکرد کیفی صورت گرفته. در روش کیفی نوعی نگاه درون[1] به پدیده‌ها وجود دارد. در این حالت مقولات فکری گروه مورد تحقیق برای توصیف نگرش و رفتارهایشان مورد تأیید قرار می‌گیرد (۱۵). در این پژوهش داده‌های مورد نیاز با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته[2] جمع‌آوری شده‌اند. مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته از روشهای اصلی جمع‌آوری داده‌ها در پژوهشهای کیفی بوده و در برخی از تحقیقات تنها روش جمع‌آوری داده‌هاست (۱۶). فرآیند تحلیل در پژوهش حاضر به شرح ذیل و با استفاده از روش کدگذاری صورت گرفته است.

- انجام مصاحبه با دانشجویان
- پیاده کردن اولیه مصاحبه‌ها روی کاغذ
- کدگذاری باز (3)
- کدگذاری محوری یا انتخابی (4)

جامعه پژوهش عبارت‌انداز کلیه دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم تهران. نمونه‌گیری در این پژوهش در چارچوب منطق نمونه‌گیری در روش پدیدارشناسی و به‌صورت هدفمند انجام شد. حجم نمونه در پژوهشهای کمی با توجه به اطلاعات به‌دست آمده تعیین می‌شود، به‌طورکلی در انجام این تحقیق برای نمونه‌گیری از دو روش نمونه‌گیری هدفمند و آسان[5] و نمونه‌گیری گلوله برفی[6] استفاده گردید حجم نمونه عبارت بود از ۳۲ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد که از آنها مصاحبه به عمل آمد برای حصول اطمینان از اعتبار داده‌ها و نتایج، سه اقدام اساسی صورت گرفت در مرحله اول، پیاده‌سازی داده‌ها توسط دو نفر مختلف انجام گردید و اختلاف‌های موجود در آن با بازنگری مجدد در مصاحبه‌ها رفع شد. در مرحله دوم جهت کسب اطمینان از اعتبار کدگذاری‌ها و مقولات تشکیل شده و نام‌گذاری شده توسط پژوهشگر اول به وسیله



[ Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.4.2.1 ]

پژوهشگران دوم و سوم مورد بازبینی قرارگرفتند. در نهایت با اعمال برخی از نظرات افراد دخیل و کسب اجماع، مقولات نهایی شکل گرفتند. در مرحله سوم مقولات استخراج شده در مرحله قبل با برخی از افراد مصاحبه شد که در دسترس پژوهشگران بودند در میان گذاشته شده و نظرات این افراد مورد بررسی قرار گرفت و مشخص گردید که مقولات شکل گرفته و نتایج استخراج شده انعکاسی نسبتاً صحیح از دیدگاه‌های آنها می‌باشد و در مواقع وجود تناقض اختلاف‌های موجود رفع، و مقولات نهایی استخراج گردید و با همکاری آنها و با بحث گروهی بین محققان و چند نفر از اطلاع‌رسان‌ها مؤلفه‌ها نام‌گذاری و مقوله‌بندی گردید.

## یافته‌های پژوهش

بررسی نتایج به‌دست آمده از مصاحبه‌ها نشان داد که بر اساس دیدگاه دانشجویان مؤلفه‌های اخلاقی تدریس را می‌توان در ۸مقوله اصلی و ۲۲ زیر مقوله گروه‌بندی کرد. این نتایج با نتایج تحقیق مورای در هفت مؤلفه کارآمدی آموزشی، کارآمدی در ارائه محتوا، برقراری رابطه مناسب با دانشجویان، کمک به رشد فردی دانشجویان، احترام به همکاران، ارزشیابی مناسب و برخورد مناسب با مباحث هماهنگ است اما دو مؤلفه رازداری و احترام به موسسه آموزشی که مورای مورد توجه قرار داده بود در نتایج این پژوهش مشاهده نشد به علاوه نتایج این پژوهش یک مؤلفه به نام احترام به کلاس را به نتایج به‌دست آمده توسط مورای اضافه کرد.

***کارآمدی آموزشی:*** یک معلم کارآمد در زمینه آموزشی اهداف درس را برای دانشجویان تشریح می‌کند، از روشها و راهکارهای آموزشی آگاه است، و برای تدریس خود روشهایی را انتخاب می‌کند که طبق مدارک تحقیقاتی در کمک به دانشجویان برای رسیدن به اهداف درسی مؤثر می‌باشند (۱۷و۱۸ ). براساس نتایج این تحقیق نیز اگر مدرسان از دیدگاه اخلاقی بخواهند به تفاوتهای فردی دانشجویان پاسخ دهند باید از روشهای تدریس مؤثر و کارآمد برای موقعیتها و افراد گوناگون استفاده کند. برای مثال دانشجویی ترم پنجم فیزیک اتمی بیان می‌کند (که استادان نباید در تدریس همه دروس فقط از یک روش استفاده کنند آنها باید انواع روشها به‌ویژه روشهای نوین تدریس را بشناسند و با توجه به ویژگیهای هر درس از روش تدریس مناسب استفاده کنند که نتیجه بهتری به‌دست آید این موضوعی است که از نظر من هم یک مسأله حرفه‌ای و هم موضوعی اخلاقی است). این مؤلفه توسط محققان مختلفی (۴و۱۴و ۱۹ و ۰) مورد توجه قرار گرفته است. این مؤلفه دارای زیر مؤلفه‌های ذیل می‌باشد.

۱. *روش‌شناسی مناسب:* براساس این زیر مقوله استاد برای داشتن یک تدریس اخلاقی باید اولاً روشهای مختلف تدریس را بشناسد از مزایا و معایب هرکدام آگاه باشد و با توجه به اهداف درس از روش مناسب با آن استفاده کند تا برای دانشجویان حداکثر کارآیی را داشته باشد زیرا از دیدگاه دانشجویان استادی که نتواند داشته‌های علمی خود را ارائه دهد نمی‌تواند چندان مطلوب باشد.

۲. *داشتن طرح و برنامه برای تدریس*: براساس این زیرمقوله، در تدریس اخلاقی روشن بودن مسیر حرکت بسیار اهمیت دارد و این مسؤولیت استاد است که اولاً برای طول ترم و هر هفته خود برنامه داشته باشد و ثانیاً این برنامه را در اختیار دانشجویان قرار بدهد تا آنها در جریان فعالیتهای که در طول ترم قرار است اتفاق بیفتد قرار بگیرند روشن بودن هدف باعث افزایش اثربخشی تدریس و فعالیت دانشجویان در طول ترم می‌شود.

۳. *مسؤولیت‌پذیری در تدریس:* بر اساس این زیر مقوله استاد باید برای داشتن تدریس اخلاقی مسؤولیت تدریس خود را بپذیرد به طور مثال استاد نباید درس را سرسری بگیرد یا مسؤولیت تدریس را از طریق کنفرانس یا کار کلاسی کلاً به دانشجویان واگذار کند در یک تدریس اخلاقی استاد و دانشجویان باهم و با مسؤولیت مشترک اما با هدایت استاد در جهت رسیدن به اهداف گام برمی‌دارند.

***کارآمدی در ارائه محتوا:*** براساس این مؤلفه کلاسی که در آن مسائل اخلاقی مورد توجه قرار می‌گیرد از حیث ارائه محتوا نیز در سطح مطلوب می‌باشد این مطلب توسط افراد مختلفی مورد تأکید قرار گرفته است (۴، ۱۴، ۲۰). برای مثال دانشجوی کارشناسی ارشد رشته اقلیم‌شناسی بیان می‌کند که (از نظر من



[ Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.4.2.1 ]

یک استاد خوب و استاد اخلاقی باید این حرفه‌ای‌گری را داشته باشد که اولاً در سطحی که توانایی جوابگویی به نیازهای آن را دارد تدریس کند ثانیاً در حوزه مربوط به تدریس منابع را بشناسد این طور نباشد که فقط با اتکا به کتاب‌های خاصی تدریس کند حداقل باید دانشجویان را با منابع مختلف موجود در یک حوزه آشنا نماید). این مؤلفه در برگیرنده زیر مقولاتی زیر است.

۱. *استفاده از مطالب به روز برای تدریس:* بسیاری از دانشجویان از این مطلب گله دارند که بسیاری از استادان از جزوات قدیمی بدون هیچ تغییری در قالب و محتوایی آن استفاده می‌کنند که برای آنها هیچ سودی ندارد براساس این زیر مقوله در تدریس اخلاقی استاد از مطالب به روز برای تدریس استفاده می‌کنند، منابع موجود در رشته را می‌شناسند و آنها را به دانشجویان معرفی می‌نمایند.

۲. *کار در حوزه تخصصی:* بر اساس این جنبه از اخلاق آموزشی، استاد نباید در حوزه‌ای که تخصص لازم را در آن ندارد کار کند یا در مواقعی که توانایی تدریس در سطوح تحصیلات تکمیلی را ندارد اصرار به تدریس در این سطوح کند. لازمه این مطلب این است که استادان حوزه فعالیتی خود را چه در زمینه تدریس و چه در زمینه پژوهش مشخص نماید و در انتقال داشته‌های علمی به دانشجویان کم‌کاری نکند.

۳. *روحیه جستجوگری:* این زیر مقوله بیان می‌کند که در تدریس اخلاقی استاد دارای روحیه جستجو گری است و از طریق به چالش کشیدن ذهن دانشجویان و طرح سؤال به دنبال ایجاد دانش جدید یا سازماندهی دانش قبلی می‌باشد به علاوه این روحیه جستجوگری را به دانشجویان انتقال می‌دهد به طوری که کلاس درس زمینه و مقدمه‌ای برای پیگیری دانشجویان در آن حوزه حتی بعد از پایان ترم می‌شود.

***تعامل حرفه‌ای:*** تعاملات استاد و دانشجو در تدریس مهمترین بخش تدریس است بسیاری از یادگیریها و آموزشها در جریان همین تعاملات شکل می‌گیرد (۲۶-۲۱). بنابراین در جریان تدریس اخلاقی همه تعاملات به صورت حرفه‌ای انجام می‌گیرد و رابطه استادان و دانشجویان بر اهداف درس متمرکز است. برای مثال دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی بیان می‌کند که (از نظر من یکی از زمینه‌های که در دانشگاه باعث بروز بی اخلاقی می‌شود موضوع رابطه استاد با دانشجویان است به نظر من یک استاد اخلاقی در یک محیط علمی نباید نسبت به دانشجویان دید ابزاری داشته باشد یا مثلاً از دیدگاه جنسیتی به مسائل توجه کند من معتقدم که استاد اخلاقی کسی است که بتواند در ابعاد مختلف متعادل رفتار کند). این مؤلفه دارای زیر مجموعه‌های است که در ادامه بیان می‌گردد.

۱. *عدم دید ابزاری به دانشجویان:* بر اساس این زیر مقوله در یک دانشگاه و در تدریس و آموزش، به دانشجویان دید ابزاری وجود ندارد. دانشجویان دارای شخصیت آزاد و جستجو گر دانش در نظر گرفته می‌شود که باید زمینه رشد و تعالی آن فراهم شود. و نباید به عنوان وسیله‌ای برای ارتقاع استادان و رشد حرفه‌ای آنها قرار گیرند.

۲. *حفظ تعادل در رابطه:* بر اساس این زیر مقوله رابطه استاد با دانشجویان باید رابطه‌ای متعادل و مناسب باشد صمیمیت بسیار زیاد باعث آسیب دیدن آموزش و تدریس و لوس شدن آن می‌گردد و در مقابل روحیه‌ای خشک و انعطاف ناپذیر باعث برخورد ترس آلود دانشجویان با کلاس و استاد می‌گردد بر این اساس استاد باید تلاش کنده در تدریس و در رابطه با دانشجویان رابطه‌ای برقرار کند که در کنار محفوظ ماندن احترامات باعث افزایش اثربخشی آموزش و تدریس نیز گردد.

۳. *برقراری رابطه‌ای حرفه‌ای با دانشجویان:* این زیر مقوله در واقع تکمیل کننده زیر مقوله قبلی و بیان کننده این مطلب است که رابطه استادان با دانشجویان باید رابطه‌ای حرفه‌ای و متمرکز بر اهداف درس باشد. براساس این مؤلفه استاد نباید بین دانشجویان به‌ویژه دانشجویان دختر و پسر تفاوت قائل شود و به آنها دیدی یکسان و حرفه‌ای و نیز غیره جنسی داشته باشد و از برقراری روابط نامشروع دوری کند.

***کمک به رشد حرفه‌ای دانشجویان:*** یکی از مسؤولیتهای بسیار مهم استاد کمک به رشد فردی دانشجویان، به‌ویژه در زمینه تخصصی خود و خودداری از انجام اعمالی مانند استثمار و تبعیض می‌باشد که منجر به کاستن از رشد دانشجو می‌گردد. برای مثال در این ارتباط دانشجوی کارشناسی ارشد رشته



[ Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.4.2.1 ]

مدیریت ورزشی بیان می‌کند که «استاد برای تدریس مناسب و حرفه‌ای باید دانشجویان را نسبت به یادگیری علاقمند کند اعتماد به نفس آنها را بالا ببرد به علاوه برای دانشجویان اهمیت قائل شود برای مثال استاد ما هر وقت باهاش کار داریم یا جلسه است یا وقت ندارد یا ما باید تو سلف یا راهرو با او صحبت کنیم تقصیر ما چیست که او مسؤولیت دارد پس وقت و انرژی که از ما هدر می‌رود چی اینجاست که مسائل اخلاقی مطرح می‌شود». این مؤلفه با نتایج به‌دست آمده توسط (۲۹-۲۷) هماهنگ و در برگیرنده مقولات زیر است.

۱. *ایجاد علاقه و جذب دانشجویان:* بر اساس این زیر مقوله استاد باید در دانشجویان نسبت به درس و یادگیری ایجاد علاقه و انگیزه کند به دانشجویان امید بدهد آنها را در مسائل مختلف سردرگم ننماید.

۲. *مستقل بار آوردن دانشجویان:* این زیر مقوله بیان می‌کند که استاد باید از تحمیل دیدگاه خود به دانشجویان خودداری کند به رشد تفکر انتقادی در آنها کمک نماید و به علایق و زمینه‌های دانشجویان توجه کند این موضوع به‌ویژه در زمینه کارهای پژوهشی کلاسی بیشتر صادق است.

۳. *مسؤولیت‌پذیری در قبال دانشجویان:* این مطلب بیان می‌کند که استاد در تدریس اخلاقی باید در قبال رشد دانشجویان احساس مسؤولیت کند به طوری که همواره در دسترس آنها باشد به رشد خلاقیت در آنها کمک کند، روحیه پژوهشگری را در آنها تقویت کند، از آنها در مواقع لازم به حق حمایت کند و مطالب و تجربیات مفید خود را به آنها انتقال دهد.

***احترام به همکاران:*** براساس این اصل یک استاد در تدریس و آموزش دانشجویان با استادان دیگر همکاری می‌کند و رشد و توسعه دانشجویان را به خاطر اختلاف با همکاران خود فدا نمی‌کنند. برای مثال دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی بیان می‌کند که (من دوست دارم استاد از همه نظر الگوی من باشد الگوی علمی الگوی اخلاقی و غیره.... من وقتی می‌بینم که برخی استادان در کلاس پشت سر استادان دیگر حرف می‌زنند یا سعی دارند آنها را حذف کنند واقعاً دیدم نسبت به آنها عوض می‌شود فکر نمی‌کنم بتوان این را رفتار اخلاقی دانست). این مؤلفه با نتایج(۱، ۱۴) هماهنگ و در برگیرنده مقولات زیر است.

۱. *شناخت متخصصان در رشته خود:* بر اساس این اصل استاد باید برای تدریس و آموزش دانشجویان در حوزه‌های مختلف متخصصان موجود را بشناسد و در مواقع که خود توانایی تخصصی کمک به دانشجویان را نداند آنها را به افراد متخصص موجود ارجاع دهند.

۲. *احترام به همکاران:* براساس این زیر مؤلفه استادان با هدف کمک به دانشجویان با همکاران خود همکاری می‌نمایند. و از تحقیر همکاران، دادن القاب نامناسب و یا حذف استادان دیگر و رقابتهای ناسالم با آنها دوری نمایند. اهمیت این موضوع به‌ویژه زمانی پر اهمیت تر می‌شود که استادان را به عنوان الگوی رفتاری دانشجویان در نظر بگیریم.

***فضای بحث مناسب:*** براساس نتایج به‌دست آمده در این تحقیق دانشجویان معتقد هستند که در تدریس اخلاقی استاد باید توانایی مدیریت مباحث در کلاس را داشته باشد و بتواند مسائل و الگوهای اخلاقی را در بحث‌های کلاسی مورد توجه قرار دهد و مباحث را در جهت اثربخشی بیشتر و به صورت موثری مدیریت کند و به همه دانشجویان در مباحث توجه داشته باشد، برای مثال دانشجوی کارشناسی ارشد رشته مشاوره و راهنمایی بیان می‌کند که(متاسفانه در برخی از کلاسها و در مباحثی که شکل می‌گیرد استادان جانبداری می‌کنند حالا یک دانشجویی که کمی فعال تر بوده یا قدرت بیان خوبی دارد مورد توجه استادان قرار می‌گیرد و همیشه در مباحث شرکت دارد این در حالی است که اجازه مشارکت به همه دانشجویان داده نمی‌شود). این مؤلفه با نتایج (۴،۱، ۱۴، ۲۷) هماهنگ و در برگیرنده مقولات زیر است.

۱. *باز بودن فضای ارتباطی در کلاس:* بر اساس این زیر مؤلفه در تدریس اخلاقی استاد اجازه مطرح شدن مباحث مختلف در کلاس با دیدگاه‌های مختلف از طرف دانشجویان را می‌دهد به علاوه از نظر اخلاقی فضای بحث و پرسشگری در کلاس به شکلی روشن فراهم است. در ارتباط با مباحث مختلف



[ Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.4.2.1 ]

دیدگاههای مختلف بیان می‌شود و استاد جمع‌بندی مناسبی از این مباحث ارائه می‌دهد.

۲. *توجه به تفاوتها*: براساس این بعد از اخلاق تدریس و در ارتباط با برخورد اخلاقی با مباحث کلاسی باید در هنگام بروز مباحث به تفاوتهای فرهنگی افراد توجه شود. از دیدگاه‌های دانشجویان مختلف و با تفاوتهای فردی و فرهنگی استقبال شود و جوی فراهم شود که همه دانشجویان با هرسطح رشدی و هر میزان توان علمی بتواند دیدگاه‌های خود بدون ترس از تمسخر یا برخورد نامناسب بیان کند.

***احترام به کلاس:*** براساس نتایج به‌دست آمده در این تحقیق در تدریس و آموزش اخلاقی باید شان و جایگاه کلاس حفظ گردد استادان و دانشجویان باید به کلاس به عنوان جایگاه علم آموزش احترام بگذارند و کلاس به عنوان محملی برای یادگیری و آموزش تبدیل گردد. برای مثال دانشجوی کارشناسی ارشد زمین شناسی بیان می‌کند که(استادان در اکثر مواقع به عنوان رفع تکلیف به کلاس می‌آیند و عموماً در کلاس از فتوحات خود(خاطرات) صحبت می‌کنند و عموماً وقت کلاسهای ما با بیان این خاطرات به جای درس تلف می‌گردد و کلاسی نمایشی و بدون برنامه و بازده خاصی برگزار می‌شود). این مؤلفه در برگیرنده زیر مؤلفه‌های زیر است.

۱. *ایجاد کلاس مطلوب:* براساس این زیر مؤلفه در تدریس اخلاقی استاد باید بتواند کلاسی بانشاط و پر انگیزه ایجاد کند و از خمودگی و خستگی در کلاس بکاهد. به علاوه استاد باید در کلاس دیدی محقرانه به دانشجویان نداشته باشد و کلاس را به فضایی برای یادگیری متقابل تبدیل کند.

۲. *احترام به شان کلاسی:* این اصل بیانگر این مطلب است که در تدریس اخلاقی باید از زمان کلاس حداکثر استفاده به عمل آید و استاد بیشترین استفاده را از زمان کلاس داشته باشد به علاوه نباید کلاس تبدیل به فضای نمایشی و تصنعی گردد به طوری که به عنوان رفع تکلیف به آن نگاه شود و با بیان خاطرات و داستان وقت کلاس تلف گردد.

۳. *جدا کردن فضای کلاس از فضای بیرون کلاس:* با توجه به این اصل در تدریس اخلاقی استاد باید مسائل و مشکلات شخصی خود را در فرایندهای آموزشی دخیل ننماید و این مشکلات را وارد جریان آموزش نکند همچنین اختلاف نظرها و دیدگاه‌های خود را در ارتباط با یک کلاس یا یک نفر در آموزش آن کلاس یا فرد دخیل نگرداند.

***ارزشیابی مناسب و درست:*** از دیدگاه دانشجویان استادان باید از روش‌های گوناگون ارزیابی از دانشجویان اگاه باشد و بر اساس اهداف درس از روش مناسب برای ارزیابی دانشجویان استفاده کند. دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین الملل در ارتباط با این مؤلفه بیان می‌کند که(به نظر من اگر استاد بتواند استرس دانشجویان را نسبت به امتحان کم کند کار اخلاقی کرده و فکر می‌کنم این کار از دو طریق میسر باشد اول روشن بودن نحوه امتحان و ارزشیابی است یعنی باید استاد نحوه نمره دادن و ارزشیابی را از اول ترم برای دانشجویان مشخص کند و دوم کم کردن بار و سنگینی نمره پایان ترم است که برای این کار استاد باید از چندین روش برای ارزشیابی استفاده کند)، این مؤلفه با نتایج(۴، ۱۷، ۱۴) هماهنگ و در برگیرنده مقولات زیر است.

۱. *ارزشیابی بر اساس مطالب ارائه شده:* این اصل بیان می‌کند که ارزشیابی از دانشجویان باید برگرفته از مطالبی باشد که در کلاس تدریس می‌شود همچنین باید چگونگی و نحوه ارزیابی از دانشجویان در آغاز ترم تحصیلی مشخص گردد و دانشجویان در جریان چگونگی ارزیابی قرار بگیرند.

۲. *توجه به ابعاد روانی در ارزشیابی:* در تدریس اخلاقی استاد باید تلاش کند که استرس دانشجویان را نسبت به امتحان کم کند و به آمادگی ذهنی آنها برای امتحان دادن توجه نماید و از طریق ارزیابی در طول ترم و پایان ترم به صورت همزمان حجم سنگین نمره پایان ترم و در نتیجه استرس ناشی از آن را کاهش دهد.

۳. *عدم سوءگیری در ارزشیابی:* براساس این بعد از تدریس اخلاقی استاد باید از توجه به ظاهر افراد در نمره دادن و اعمال نظر شخصی خوداری کند و نمره دانشجویان را به انجام کار خاصی منوط نکند و در ارزشیابی عوامل و مسائل مختلف را دخیل بدارد و از تفاوتهای فردی دانشجویان را مورد توجه قرار



[ Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.4.2.1 ]

دهد و بین دانشجویان به‌ویژه در بین دانشجویان دختر و پسر تفاوت قائل نگردد.

## نتیجه‌گیری

نتایج به‌دست آمده از تحقیق نشان داد که بر اساس دیدگاه دانشجویان استادن برای انجام یک تدریس اخلاقی باید به ۸ مؤلفه کارآمدی در ارائه محتوا، کارآمدی آموزشی، تعامل حرفه‌ای، کمک به رشد حرفه‌ای دانشجویان، فضای بحث مناسب، احترام به همکاران، احترام به کلاس و در نهایت ارزشیابی مناسب و ۲۲ زیر مقوله آن توجه نمایند. نتایج به‌دست آمده در تحقیق ما در ۷ زمینه با نتایج کار مورای و همکارانش هماهنگ بوده است در حالی که نتایج ما دو مؤلفه احترام به موسسه و اصل رازداری را تایید نکرد و مؤلفه احترام به کلاس را به نتایج کار مورای اضافه نمود که مورای به این مؤلفه اشاره نکرده بود که شاید بتوان آن را با شرایط خاص حاکم بر آموزش دانشگاهی ایران هماهنگ دانست که در آن و در بیشتر اوقات کلاس به صورت مصنوعی برگزار می‌گردد.

به طور کلی و براساس نتایج تحقیق می‌توان ادعا کرد که رعایت کردن مؤلفه‌های اخلاقی در تدریس توسط استادان باعث اثربخشی فرایند آموزش و یادگیری می‌گردد. و وجود مؤلفه‌های اخلاقی در تدریس می‌توانند تضمین کننده افزایش اثربخشی تدریس باشد به نظر می‌رسد موضوع اخلاق در آموزش عالی نیازمند کار و تلاش بیشتری است نگرانیهای روز افزون در مورد از بین رفتن حریمهای اخلاقی در مؤسسات آموزش عالی باعث به چالش کشیده شدن و تحت تأثیر قرار گرفتن بسیاری از فعالیتهای آموزش عالی می‌گردد. در این زمینه به نظر توجه به ارزیابی فعالیتهای آموزش عالی از حیث توجه به مسائل اخلاقی مفید و مطلوب به نظر می‌رسد و شاید بتوان از طریق تدوین کدهای اخلاقی و ارزیابی استادان، دانشجویان، مدیران و همه افراد درگیر در آموزش عالی به‌وسیله این کدها، جلوی بسیاری از مسائل مغایر با اخلاق حرفه‌ای را گرفت. مسأله مهم در این ارتباط عبارت است از بهبود رفتار اخلاقی دانشجویان و استادان در کلاس و خارج از کلاس با استفاده از الزامات درونی می‌باشد.

لذا برای دست‌یابی به این موضوع باید زمینه‌های بروز رفتار اخلاقی در دانشگاه و جامعه فراهم گردد و این رفتارها به عنوان ارزش در جامعه و دانشگاه ترویج گردند تا از این طریق در افراد درونی شده، مورد احترام قرار بگیرند و به عنوان رفتارهای با ارزش رعایت گردند.

## سپاسگزاری

این مقاله با حمایت مالی شورای سیاست‌گذاری علمی کشور (شورای عطف، وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فناوری کشور) انجام شده است.

## واژه‌نامه

| | |
|---|---|
| نگاه درون | 1. Emic |
| نیمه ساختار یافته | 2. Semi- structured |
| کدگذاری باز | 3. Open coding |
| کدگذاری انتخابی یا محوری | 4. Axial coding |
| نمونه‌گیری آسان و هدفمند | 5. Convenience sampling |
| نمونه‌گیری گلوله برفی | 6. Snowball sampling |

## منابع


۱- آراسته، حمیدرضا، نوه ابراهیم، عبدالرحیم، مطلبی فرد، علیرضا، بررسی وضعیت رعایت اخلاق آموزشی اعضایی هیئت علمی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران، فصلنامه راهبرد فرهنگ، ۱۳۸۹، سال دوم و سوم، شماره های ۸و۹، ص۲۰۴-۲۱۹.

2. Hooper, S. (2005); "Addressing Ethical Issues in Higher Education: A Practical Guide"; Institute of Business Ethics, UK.

3. Hogan, S. (2008); "Being Ethical: How Process Drama Assists Pre-service Drama Teachers to Reflect on Professional Ethics"; Submitted for Master of Arts, Queensland University of Technology Creative Industries Faculty Performance Studies.

4. Campbell, E. (2008); "Review of the Literature, The Ethics of Teaching as a Moral Profession"; Wiley, Intario Institute for Studies in Education of the University of Toronto, pp. 357-385..




[ Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.4.2.1 ]

5. Dewey, j. (1902); "The School and Society"; Chicago, University of Chicago Press.

6. Beckner, W. (2004); "Ethics for Educational leaders"; Boston; Allyn and Bacon.

7. Strike, K. A, Soltis, J. F. (2004); "The Ethics of Teaching"; New York, teacher College press.

8. Shapiro, J. P. Stefkovich, J. (2005); "Ethical Leadership and Decision Making in Education, Applying Complex Dilemmas"; New York, lawerence Erlbaum.

9. Duignan, P. (2006); "Educational leadership: Key Challenges and Ethical Tensions Cambridge"; Cambridge, Cambridge University Press.

۱۰- اله ویسی، گه شین، تحلیل و بررسی جایگاه اخلاق حرفه‌ای تدریس در مراکز دانشگاهی، تاملی بر آراء و دیدگاههای اساتید دانشگاه کردستان، اولین همایش بین المللی مدیریت، آینده‌نگری، کارآفرینی و صنعت در آموزش عالی، ۱۳۹۰، ۲۸و ۲۹ اردیبهشت، سنندج.

۱۱- گودرزی مصطفی، بررسی مبانی اخلاق حرفه‌ای معلمان از دیدگاه اندیشمندان مسلمان، ۱۳۸۸، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه کردستان.

۱۲- فلاح تفتی، علمی محمد، بررسی خصوصیات اخلاقی اساتید از دیدگاه دانشجویان دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، سمینار سراسری توسعه آموزش علوم پزشکی سنندج، ۱۳۸۹، اسفند ماه.

۱۳- مطلبی فرد، علیرضا، آراسته، حمیدرضا، خنجرخانی، مروارید، صفایی، سعید، شناسایی نشانگرهای یک استاد خوب از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم تهران، یک مطالعه کیفی، فصلنامه برنامه ریزی درسی در آموزش عالی، ۱۳۹۰، زیر چاپ.

14- Murray.H. Gillese.E. lennon.M. Mercer.P. and Robinson.R.(1996). Ethical principles in university teaching. STLHE/SAPES.

۱۵- علی احمدی، علیرضا و سعید نهائی، وحید. توصیفی جامع از روش های تحقیق. تهران: تولید دانش.(۱۳۸۶).

ادیب حاج باقری، محسن. روش تحقیق گراندد تئوری. تهران، چاپ اول. انتشارات بشری. (۱۳۸۵).

16- Darling-Hammond, L. Snyder, J. (2000); "Authentic Assessment of Teaching in Context"; Elsevier, Journal of Teaching and Teacher Education, Vol.16, pp. 523-545.

۱۷- شریفیان، فریدون، نصر، احمدرضا. تبیین نشانگرهای تدریس اثربخش در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و میزان تحقق آن در دانشگاه اصفهان، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، (۱۳۸۴)، شماره۳۷-۳۸، صفحه۲۵-۵۵.

18- Matthews, J. R. (1991); "The Teaching of Ethics and the Ethics of Teaching"; Journal of Teaching of Psychology, Vol. 18, No. 2, pp. 80-85.

Johanson, H. Horne, T. (2008); "National Board for Professional Teaching Standard: 2008 Guide to National Board Certification, www.nbpts.org.

19- Vulcano, B. A.(2007), "Extending the Generality of the Qualities and Behaviors Constituting Effective Teaching", Teaching of Psychology, Vol. 34, No. 2, pp 114-118.

20- Carnell, E.(2007), "Conceptions of Effective Teaching in Higher Education: Extending the Boundaries", Teaching in Higher Education, Vol. 12, No. 1, pp. 25-40.

21- Wanhai, L.(2008), "An Analysis and Reflection on Effective Teaching", Higher Education Press and Springer-Verlag, Vol. 3, No. 1, pp. 149-161.

22- Alweshahi, Y. Cook, D.(2009), "Domains of Effective Teaching Process Students Perspectives in Tow Medical Schools", University of Alberta, Usa, Vol. 31, pp. 125-130.

23- ZekiSaka, A. (2009), "Hitting Tow Birds whit a Stone: Assessment of an Effective Approach in Science Teaching and Improving Professional Skills of Student Teachers", World Conference on Educational Sciences, Vol. 1, pp. 1533-1544.

24- Agbetaiafa, D.(2010), "Evaluating Effective Teaching in College Level Economics Using Student Ratings of Instruction: A Factor Analytic Approach", Journal of College Teaching and Learning, Vol. 7, No. 5, pp 57-66.

25- Birkelund, R. (2000); "Ethics and education" Sagepub, Journal of NursEthics,Vol. 7, No.6, pp. 472-481.

26- Kabakcl, I. (2005); "Online Professional Development for University Teaching in Turkey: Aproposal"; The Turkish Online Journal of Educational Technology, Vol. 5, No. 3, Articlek 4.

Pack-Brown, S. p. Williams, C. B. (2003); "Ethics in a Multicultural Context"; Thousand Oaks, CA, Sage.



[ Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.4.2.1 ]

[ Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.4.2.1 ]